

PREDAREA LA DISTANȚĂ A ARTEI MUZICALE ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT SECUNDAR GENERAL DIN UCRAINĂ

*Mykola Fedoreț, conf. univ., dr.,
Sud Ucraineană Națională Universitatea Pedagogică
„K.D.Ușinschi” din Odesa, Ucraina*

DISTANCE LEARNING OF MUSICAL ART IN SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

*Mykola Fedorets, PhD, Assoc. Prof.,
South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky from Odesa, Ukraine
ORCID:0000-0001-6243-4208
nickfed149@gmail.com*

CZU: 373.018.43(477)

DOI: 10.46727/c.v2.24-25-03-2023.p285-291

Abstract. The purpose of the article: to reveal the features of the organization and methodological support of general music education in the context of distance learning; determine some methodological aspects of improving the activities of music teachers in educational institutions; improve the training of future music teachers.

Keywords: general music education, music teachers, distance learning, online learning, schoolchildren of the Alpha generation.

Instruirea online ca modalitate alternativă este studiată de zeci de ani deopotrivă de pedagogi, experți în design curricular și experți în noi tehnologii comunicaționale. Potrivit oamenilor de știință, termenul „învățare la distanță” este adesea asociat cu educația la distanță, când elevii nu sunt prezenți fizic la școală. Dar cel mai des studierea la distanță este definită ca fiind una dintre modalitățile procesului de învățământ, adică învățarea fără frecvență sau cu frecvență redusă.

Învățarea la distanță este „crearea unui mediu de învățare în care profesorul și elevul interacționează la distanță folosind tehnologiile informaționale” [9, p. 143]. Învățarea online permite și elevilor, și profesorilor să interacționeze într-o comunitate online, fără a fi prezenți în același loc sau timp. Elevii au posibilitatea de a prezenta mai multe informații procesate cu atenție, cu o implicare emoțională redusă. Acest concept permite flexibilizarea procesului de învățământ.

În procesul de învățare la distanță, elevul poate beneficia de un program individual, care este adesea numit în literatura științifică și științifico-metodică modernă traiectorie educațională personală. Mediul online sprijină abilitățile secolului XXI precum colaborarea, comunicarea și creativitatea.

Prima încercare de învățare la distanță a fost în 1728 de către Caleb Philipps, profesorul noii metode. Boston Gazette l-a ajutat să caute studenți care doreau să învețe prin lecții trimise săptămânal.

Din punct de vedere istoric, apariția învățării la distanță este asociată cu Universitatea din Londra la mijlocul secolului al XIX-lea. Sir I. Pitman este recunoscut drept fondatorul

învățământului la distanță, care în 1840 preda stenograma și a distribuit prin poștă elevilor săi texte stenografiate. Metoda lui I. Pitman a permis studenților din diferite orașe ale țării să susțină examene la instituții de învățământ superior. Universitatea din Londra este prima universitate care a oferit diplome de învățământ la distanță în 1858. Oxford s-a alăturat pentru a deveni primul colegiu de învățământ la distanță din Marea Britanie în 1894. [6, p.30].

În 1856, profesorii germani C. Tüsse și H. Langenscheid au trecut la predarea limbilor străine prin intermediul învățării la distanță. H. Langenscheid a publicat o lucrare intitulată *Scrisori educaționale*, care au permis tuturor doritorilor să învețe o limbă străină. [Ibid.]. Materialele didactice au fost distribuite elevilor prin poștă în diferite regiuni ale țării.

În SUA, în 1873, A. E. Ticknor a pus bazele dezvoltării unui sistem de învățare la distanță pentru femei, care se desfășura prin intermediul poștei. Drept exemplu i-a servit programul englez „Society for the Support of Home Study”. Ziarele au publicat materiale educaționale pentru lucrătorii din diverse industrii, reguli de securitate și alte informații necesare pentru a spori productivitatea muncii. Astfel de publicații au devenit foarte răspândite. Dar primul departament de învățământ la distanță a apărut abia în 1982 la Universitatea din Chicago.

În 1911, au apărut cursuri de instruire online la Universitatea din Queensland (Australia). Toate manualele au fost tipărite și trimise prin poștă elevilor care locuiau departe de școală. Tot în această perioadă în Australia era larg răspândit învățământul școlar la distanță. Multe familii australiene trăiesc în zone îndepărtate, slab populate, unde nu există școli tradiționale. Lecțiile din programele de învățământ primar și gimnazial au fost difuzate prin radio la ore stabilite.

Învățarea la distanță este foarte populară în Canada. Familiile canadiene preferă învățarea online. Există multe școli virtuale care oferă învățământ primar și gimnazial. Cea mai cunoscută instituție „Contact North” este o organizație canadiană care se preocupă de problemele educației la distanță. Datorită activităților sale, peste patru milioane de canadieni din mai multe regiuni îndepărtate ale țării studiază în școli și universități fără a-și părăsi casele.

În Marea Britanie, materialele didactice audio și video au fost folosite pentru prima dată în 1969, când a apărut Universitatea Deschisă [6, p. 30]. Astăzi, în această țară funcționează multe școli online. InterHigh, Tute, Briteschool, First College și Net-School sunt liderii învățământului școlar la distanță. Studenții din Marea Britanie susțin toate examenele necesare (de ex. GCSE, A-Levels) și primesc certificate de studii.

În 2003, în Ucraina a fost aprobat primul program de dezvoltare a sistemului de învățământ la distanță. În 2004, Ministerul Educației și Științei din Ucraina (MES) a elaborat primul „Regulament privind studierea la distanță”, care a devenit și data oficială a introducerii acestei direcții educaționale în țară. Documentele respective au oferit noi oportunități pentru dezvoltarea sistemului de învățământ, au deschis căi promițătoare pentru aplicarea tehnologiilor pedagogice inovative.

În anul școlar 2019-2020, în Ucraina existau 182 de instituții de învățământ, în care elevii aveau posibilitatea de a studia la distanță. În 2021, conform autorităților locale, existau deja 233 ÎISG, dintre care - 185 instituții publice și 48 - private. 19 din instituțiile private oferă învățare la distanță.

Învățământul general online devine o formă de învățare extrem de populară și este axat pe noile tehnologii informaționale, datorită cărora profesorii și elevii utilizează în mod activ e-mail, multimedia etc. Învățământul la distanță a obținut o dezvoltare rapidă și popularitate globală odată cu dezvoltarea internetului și a diferitelor platforme educaționale, rețele sociale etc. În procesul de „învățare la distanță, elevul/studentul studiază independent conform unui program personalizat” [9, p.143].

Vom analiza beneficiile învățării la distanță, care este eficientizată prin folosirea internetului. Era noilor tehnologii necesită capacitatea de a folosi internetul care a devenit

deja o parte indispensabilă a vieții unei persoane moderne. Învățarea la distanță ajută elevii și profesorii să-și dezvolte aceste abilități. În procesul de participare la lecțiile online, elevii învață să utilizeze computerul prin soluții multimedia interactive care le stimulează capacitatea de înțelegere și interpretare.

Unul dintre avantajele educației online este că nu se mai consumă timp și bani pentru drumul spre școală, copiii nu mai fac efort fizic îndelungat și riscant (mai ales în cazul unor copii din mediul rural). Datorită acestui fapt, copiii au mai mult timp liber pentru jocuri, hobby-uri, distracții, creativitate etc. [11, p. 14]. Distribuirea rapidă a materialelor didactice este unul dintre cele mai importante avantaje ale învățării la distanță. Profesorii sau administratorii pot transmite foarte repede, oricând, oriunde și oricui informațiile pe care le dorește.

Un alt avantaj este mediul confortabil de acasă, care reduce nivelul de anxietate și le asigură copiilor siguranță. Elevii învață să repartizeze timpul pentru a studia în mod independent, învață să gestioneze procesul educațional, dar necesită un grad ridicat de motivare și autodisciplină. Cursurile online oferă elevilor timizi sau mai reticenți posibilitatea de a fi mult mai activi decât ar fi într-o clasă tradițională.

Învățarea la distanță a creat oportunitatea dezvoltării competențelor digitale, aceasta fiind una dintre cele opt competențe-cheie pentru învățarea pe tot parcursul întregii vieți. Este o competență esențială pentru secolul XXI.

În același timp, în pofida avantajelor, învățarea la distanță în ÎISG a identificat mai multe dezavantaje. Primul dezavantaj al acestui sistem este oboseala excesivă a elevului/studentului, care este inevitabilă, din cauza expunerii crescute la ecran. Studiile arată că utilizarea prelungită a monitorului creează tulburări psihofiziologice. Acest lucru este dăunător în special pentru sănătatea elevilor din ciclul primar [11, p. 14].

Una dintre principalele probleme ale învățării la distanță este lipsa interacțiunii fie cu profesorul, fie cu colegii de clasă, imposibilitatea comunicării directe între elevi și profesori, lipsa contactului emoțional, suportul emoțional, ceea ce, la rândul său, face procesul educațional problematic și complicat.

Un alt dezavantaj îl prezintă numărul mare de sarcini individuale și obositoare. Învățarea la distanță necesită autodisciplină, iar rezultatul depinde, în mare măsură, de auto motivarea și conștiința elevului, de capacitatea de organizare și de planificare a timpului. Sondajele efectuate cu participarea profesorilor și a studenților demonstrează că doar o mică parte dintre elevi au un nivel suficient de autodisciplină pentru învățarea online.

În afara de asta, pentru o muncă productivă cu resurse educaționale, este necesar un echipament tehnic bun - un computer, o conexiune la o rețea stabilă de internet, precum și capacitatea de a gestiona liber gadget-urile și a selecta bine informațiile etc.

Un alt dezavantaj semnificativ este crearea unor dificultăți în evaluarea obiectivă a elevilor, care este un instrument important de organizare a procesului educațional. Lăsat fără control pedagogic, elevul poate fi atras și influențat de diverși factori externi, ceea ce afectează negativ calitatea educației.

În instruirea la distanță pot fi afectate atât sarcinile scrise, cât și cele orale, iar în viitor pot genera probleme de dezvoltarea vorbirii, mai ales la prezentarea orală a informațiilor.

Profesorii au subliniat că în procesul de învățare la distanță le lipsește, în primul rând, contactul „viu” cu elevii. Lipsa unui astfel de contact duce la faptul că profesorilor le este mai dificil să monitorizeze prezența și implicarea elevilor, este mai dificil să se organizeze discuții colective pe anumite subiecte etc. Majoritatea cadrelor didactice au observat o creștere considerabilă a volumului de muncă pedagogică datorită pregătirii lecțiilor online, materialelor didactice și evaluării temelor de acasă. Ei au recurs la diferite strategii interactive de învățare

pentru a-i motiva pe elevi să manifeste interes față de conținuturile propuse, au pus accent pe învățarea prin descoperire, combinând eficient instrumente digitale și non-digitale.

Cu toate acestea, în opinia multor profesori, învățarea cu ajutorul tehnologiilor a devenit o alternativă relevantă și este necesară în activitatea instituțiilor de învățământ modern. În plus, profesorii au avut ocazia să-și îmbunătățească semnificativ abilitățile, competențele și să stăpânească diverse programe de calculator, internet, e-mail, telefon.

Spre deosebire de învățarea la distanță, învățarea online este dobândirea cunoștințelor și abilităților folosind un computer sau alt gadget conectat la internet în modul „aici și acum”. Această platformă se mai numește e-learning sau „formare electronică”. Ea este considerată ca o continuare logică a învățării la distanță sau una dintre variantele acestuia. O platformă e-learning este un set integrat de servicii interactive online, care oferă profesorilor, elevilor, părinților și altor persoane implicate în educație, informații, instrumente și resurse pentru a sprijini și a spori livrarea și managementul educațional. Termenul „online” în acest context „este o metodă de obținere a cunoștințelor, dar și de comunicare între profesor și elev” [9, p. 143]. În procesul de învățare online, elevul urmărește „prelegeri într-o înregistrare video sau în timp real (live), în direct, trec teste interactive, schimbă file-uri, comunică cu colegii din clasă și profesorii în chat-uri, efectuează quest-uri etc.” [Ibid.].

Principala asemănare între învățarea online și învățarea la distanță este procesul de dobândire a noilor cunoștințe și abilități, formarea de competențe în afara sălilor de clasă și fără contact direct cu profesorii. Prin urmare, termenul „învățare la distanță” indică faptul că există o distanță între elev și profesor. Termenul „învățare online” înseamnă că această învățare are loc cu ajutorul unei conexiuni la internet și a unor gadgeturi. În rest, sunt aproape complet identice și au aceleași avantaje și dezavantaje.

Cercetările efectuate sub formă de studii, sondaje, discuții cu profesori, elevi și părinți au evidențiat o altă problemă serioasă. În timpul măsurilor de carantină, „elevii contemporani - copii care aparțin generației Alpha, nativi digitali, care au crescut cu tehnologia, au avut mult timp liber și acces la muzică de orice gen și stil” [9, p. 144]. Este vorba despre copiii care „s-au născut în perioada apariției rețelelor de internet și au învățat să folosească resursele internetului, în special resursele muzicale YouTube, mai devreme decât să citească” [10, p. 81]. După cum a arătat studiul, în timpul pandemiei globale de Covid-19, acești elevi au început să asculte cu mult mai multă muzică de pe internet și să urmărească diverse secvențe video muzicale. Potrivit cercetătorilor, „educația” „prin muzică comercială sau distractivă de calitate îndoelnică nu poate contribui la formarea unei adevărate culturi muzicale” [9, p. 144]. În condițiile de carantină, în lipsa educației muzicale organizate în ÎÎSG, „comunicarea” cu o astfel de muzică este o modalitate „de înstrăinare a elevilor de cultură națională tradițională, iar rezultatul poate fi nivelarea conștiinței etnice individuale a generației tinere” [Ibid.].

Pandemia globală de Covid-19 a provocat întreaga lume să accelereze însușirea unor competențe digitale. Desfășurarea lecțiilor tradiționale de muzică „față în față” s-a dovedit imposibilă și a început o căutare activă a unor forme alternative de organizare a educației muzicale generale. S-a constatat faptul că metodele de predare tradițională nu pot fi convertite mereu în programe online de succes, pentru că paradigma este diferită. Mulți profesori de muzică care nu aveau experiență și competențe digitale se întrebau: ce să facă în continuare? A fost necesar să urmărească tutoriale video, să citească multă literatură în acest domeniu, inclusiv recomandări metodice, să acumuleze experiență în acest domeniu etc. Ca urmare, majoritatea cadrelor didactice au ajuns la concluzia că cea mai bună opțiune de organizare a educației muzicale generale în condițiile restricțiilor de carantină este lecția video.

Până acum, experiența multor profesori de muzică în crearea videomaterialelor se limita la utilizarea secvențelor video muzicale pe computer sau smartphone. Decizia de a crea lecții

video a întâmpinat în mod firesc o serie de probleme serioase. Pentru început, este important să studiem caracteristicile editării unui conținut video. Potrivit profesorilor cu experiență, programul de editare video Movavi Video Suite pentru Windows este cel mai convenabil și mai ușor pentru utilizare. Acest program dă posibilitatea de a crea secvențe video muzicale, de a converti file-uri, de a pune texte pe ecran și multe altele. Programul vă reamintește cum să adăugați efecte, filtre, text și muzică. Potrivit lui N. Velykodnaya, acest program te ajută să descoperi noi oportunități de îmbunătățire a calității conținutului educațional-muzical. Una dintre problemele cu care s-au confruntat profesorii a fost înregistrarea sunetului la o secvență video. Dar profesorii au rezolvat această problemă cu ajutorul unui smartphone cu funcție de înregistrare a sunetului. Este mai convenabil să procesezi coloana sonoră în programul „AVS Audio redactor”, pe care îl folosesc profesional pentru a lucra cu file-uri de sunet și muzică [3, p. 7].

Să explorăm mai detaliat tehnologia creării unei lecții video. Pentru început, ar trebui să stabilim subiectul și tipul lecției. După cum arată practica, în formatul unei lecții video poate fi un subiect nou cu elemente de consolidare și repetare a materialului abordat. N. Velikodna consideră că durata unei lecții video depinde de subiectul, de complexitatea materialului educațional și de vârsta elevilor, poate fi de la 8 până la 15 minute [Ibid.]. Cu toate acestea, există profesori ale căror lecții pentru elevii claselor 4-7 durează până la 25-30 minute.

În continuare, este important să elaborăm un proiect (scenariu) didactic, să încorporăm diferite platforme digitale, în special secvențe video, pentru a-i implica pe elevi să participe activ la lecție. Trebuie să structurăm materialul educațional, respectând etapele lecției, să dozăm corect timpul, să marcăm secvențele pentru care trebuie să creăm sarcini, să selectăm înregistrările video pentru lucrările muzicale. Profesorii cu experiență sugerează ideea ca aceste resurse să fie utilizate în prima jumătate a lecției, pentru a o face mai distractivă și mai eficientă, iar la sfârșitul lecției să facem doar rezumatul.

Este necesar să evidențiem importanța utilizării tehnologiei de percepție a muzicii de către elevi prin intermediul înregistrărilor video ale spectacolelor de concert, ale lucrărilor muzicale în cadrul lecțiilor video. Potrivit cercetătorilor moderni, „combinația simultană de imagini vizuale și auditive în cadrul orelor de educație muzicală cu implicarea copiilor din generația Alpha... sporește semnificativ eficiența percepției și asimilării oricărei informații educaționale” [8, p. 489]. Profesorii de muzică subliniază faptul că utilizarea formatului video este asociată cu o stare emoțională pozitivă, care stimulează motivația elevilor la lecție. Studiile arată că „vizualizarea procesului de interpretare a lucrărilor muzicale, în special muzical-dramatice (operă, balet, musical etc.)..., este un instrument metodic efectiv pe care toți profesorii de muzică trebuie să îl utilizeze” [8, p. 490]. O astfel de vizualizare ajută „la captarea atenției elevilor pentru o perioadă mai mare de timp, trezește un interes viu pentru arta muzicală, contribuie la formarea unui simț artistic rafinat...” [Ibid.], ceea ce este extrem de important în condițiile învățării online a artei muzicale.

Prin urmare, în contextul pregătirii unei lecții video, este important să ne gândim la partea vizuală a lecției, inclusiv la prezentările PowerPoint, care este la fel de accesibil și în format video. Comunicarea vizuală este o combinație de cuvinte, imagini, sunete și reprezintă cele mai expresive componente ale unui screensaver muzical. Ele vor face ca lecția să decurgă într-o manieră atractivă și unică. Una dintre întrebările principale este cum să implicăm mai mulți elevi în prezentarea unei lecții video, pentru a evita monotonia și lipsa de concentrare a elevilor.

Calitatea sunetului este foarte importantă pentru o lecție video productivă, deoarece sunetul este principala sursă de informații. După înregistrarea materialelor video și a sunetului, ar trebui să montăm lecția video. Edităm toate componentele în programul Movavi Video Suite,

folosind tranziții, efecte și fundaluri, adăugăm o pistă vocală și muzică de fundal și salvăm conținutul în formatul dorit. După montarea lecției video, este necesar să o convertim pentru a reduce volumul. Acest lucru se poate face folosind programul MediaHuman Video Converter, care vă permite să alegeți diferite opțiuni de conversie.

Una dintre întrebările principale este cum va ajunge lecția video la elevi. Cea mai accesibilă modalitate este de a încărca conținutul ei pe binecunoscutul hosting video „YouTube” și de a trimite linkul folosind blogul profesorului sau prin alte rețele de distribuire a materialelor didactice în grupul unei clase sau a unei paralele ÎÎSG. Această modalitate va permite elevilor, precum și părinților să descarce, să vizualizeze, să evalueze, să comenteze și să distribuie materialele și secvențe video muzicale.

Pentru a eficientiza efortul depus în crearea lecțiilor video, profesorul de muzică ar trebui să întreprindă anumite măsuri organizatorice pedagogice. În primul rând, este important să colaboreze cu diriginții din clasele în care predă muzica, deoarece aceștia au multe modalități de a influența elevii și părinții acestora cu ajutorul grupurilor create pentru orele respective în rețelele de socializare Messenger, Viber sau WhatsApp. Conform orarului, în aceste grupuri, diriginții primesc link-urile lecțiilor de muzică de pe YouTube, pe care apoi le trimit elevilor din clasele lor. În plus, linkurile pot fi descărcate și pe site-ul web ÎÎSG.

În condițiile actuale, este important ca profesorul de muzică să mențină contactul cu părinții elevilor. După cum menționează mai mulți profesori, majoritatea părinților acordă puțină atenție orelor de artă în timpul educației online, dar sunt și mulți părinți care înțeleg importanța dezvoltării competențelor culturale și, în special, a celor muzicale la copii.

Posibilitatea de a utiliza aplicația YouTube cu scopul de a accesa lecțiile video este un mare avantaj, deoarece conținutul acestor lecții poate fi disponibil în orice moment, ceea ce înseamnă că elevii și, posibil, părinții lor, îl pot revedea oricând, fără a fi necesar să se logheze sau să-și creeze un cont. Cadrele didactice pot expedia link-urile lecțiilor ca suport pentru tema pentru acasă, recapitulare, pregătirea pentru teste, examene și evaluări, fortificarea cunoștințelor acumulate.

Desigur, abilitatea de a pregăti o lecție video de înaltă calitate nu este posibilă într-un timp scurt, deoarece este o muncă complexă, care necesită creativitate, căutare constantă, învățare, corectarea greșelilor și experiență. Profesorii de muzică subliniază că pregătirea lecțiilor video în condiții de izolare solicită cu mult mai mult timp decât în modul obișnuit. „Anterior, profesorul se pregătea pentru fiecare lecție timp de aproximativ o oră, dar acum pregătirea durează două sau trei ore”, explică I. Șevcenko. „Trebuie să creeze, să înregistreze, să proceseze, să încarce în aplicație fiecare etapă a lecției”. [12, p.23]. Cu toate acestea, conform experților, cu multă dorință și efort fiecare profesor poate crea conținut interesant și util pentru o astfel de lecție.

Așadar, pandemia de Covid-19 și-a lăsat amprenta și asupra mediului educațional contemporan. Sistemul de educație, inclusiv sistemul de educație muzicală generală, a fost provocat să caute metode și tehnologii noi de învățare. Faptul că astăzi singura modalitate de accesare a serviciilor educaționale este instruirea online a surprins atât instituțiile de învățământ din Ucraina, cât și toți profesorii. Prin urmare, s-a ajuns la concluzia că e necesar de a implementa dezvoltarea competențelor digitale în mediul profesoral, în sistemul de formare a viitorilor profesori, dar și a mări capacitatea de a se adapta, a găsi soluții și de a învăța în permanență.

BIBLIOGRAFIE

1. Міністерство освіти і науки України. Наказ від 30.04.2013. № 1115. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Disponibil: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

2. Міністерство освіти і науки України. Наказ від 08.09.2020. № 1115. Деякі питання організації дистанційного навчання. Disponibil: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>
3. ВЕЛИКОДНА, Н. Алгоритм створення відео-уроку музики в рамках дистанційного навчання. 2021. Київ. Disponibil: <https://planetskills.info/algorithm-sozdaniya-videouroka-muzyki-v-ramkah-distantsionnogo-obucheniya/>
4. ГО, ЦЗЮНЬ (Guo, Jun). *Формування культурної компетентності школярів в умовах інформаційного суспільства та глобалізації. Інноваційна педагогіка. Видавничий дім «Гельветика»*. 2022, №44. Т. 2. Одеса., pp. 152-156.
5. Дистанційне навчання в різних країнах світу: досвід онлайн-навчання. Disponibil: <https://externat.foxford.ru/polezno-znat/e-education>
6. МАСЛАКОВА, Є. Історія розвитку дистанційного навчання у Росії. Теорія та практика освіти в сучасному світі: матеріали VIII Міжнар. наук. конф., 2015. Київ., pp. 29-32. Disponibil: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/185/9249/>
7. МОН України. (2020). Відповіді на поширені запитання щодо організації освітнього процесу в умовах карантинних обмежень. Disponibil: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/vidpovidi-na-poshireni-zapitannya-shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-umovah-karantinnih-obmezhen>
8. ФЕДОРЕЦЬ, М., & ГО, ЦЗЮНЬ (Guo Jun). Актуальні питання підготовки майбутніх учителів до формування музичної культури сучасних школярів. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2020. №8 (102), Одеса., pp. 485-495.
9. ФЕДОРЕЦЬ, М., & ЯН, ЦЗЕ (Yang, Jie). Загальна музична освіта в умовах глобальної пандемії: досвід та проблеми. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2021. №6 (110). СумДПУ імені А. С. Макаренка. Суми., pp. 140-149.
10. ХАН, ХУЙЮНЬ (Han Huiyun). Використання аудіовізуальних технологій в перебігу загальної музичної освіти України та Китаю. Матеріали і тези VII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства». 2021. Т. 1. Одеса., pp. 77-80.
11. ЧУНКУРОВА, З., КАЛАЧІОВА, К. Дистанционное обучение: плюсы и минусы. Издание Казахстанско-Американского свободного университета, г. Усть-Каменогорск. Республика Казахстан. 2021. Disponibil: www.sibupk.su/science/research/mconfer2021/1/ДИСТАНЦИОННОЕ%20ОБУЧЕНИЕ%20ПЛЮСЫ%20И%20МИНУСЫ.pdf
12. ШЕВЧЕНКО, І. Учитель на карантині. Щоб якісно провести урок, педагоги опановують професії оператора і режисера. Київ. 2020. Disponibil: <https://op.ua/ru/news/osvita-v-ukraini/vchitel-na-karantini-schob-yakisno-provesti-urok-pedagogi-opanovuyut-profesiyi-operatora-i-rezhisera---rina-shevchenko>
13. BY JULIA HOLLINGSWORTH. Millions of children across the world aren't going to school. It's not just their education that could suffer. CNN. 2020. Disponibil: <https://edition.cnn.com/2020/02/28/asia/remote-school-education-intl-hnk/index.html>
14. THE CORONAVIRUS EXPOSES EDUCATION'S DIGITAL DIVIDE. 2020. Disponibil: <https://www.nytimes.com/2020/03/17/technology/china-schools-coronavirus.htm> PauthHogin-email&login=email.
15. ZOOM. Disponibil: <https://zoom.us/ru-ru/meetings.html>